

GAZETA TRANSILVANIEI.

REDACTIUNEA ȘI ADMINISTRATIUNEA:
BRAȘOVU, piața mare Nr. 22.

„GAZETA” IEȘE ÎN FIECARE ZI.

Pe un an 12 flor., pe șase luni 6 flor., pe trei luni 3 flor.

România și strălucitate:

Pe un an 40 fr., pe șase luni 20 fr., pe trei luni 10 franci.

ANULU XLIX.

SĂ PRENUMERĂ:

la poște, la librării și pe la dd. corespondenți.

ANUNCIURILE:

O seriă garmondă 6 cr. și timbru de 30 cr. v. a. pentru fiecare publicar

Scrierile nefrancoate nu se primesc. — Manuscrisurile nu se retrămit.

Nr. 61.

Sâmbătă, 15 (27) Martie.

1886.

Brașov 14 Martie 1886.

Este bine și folositor a ne aduce aminte din când în când de faptele trecute. Vorbim în numărul de ieri de oportunismul și de optimismul acelora dintre fruntașii români de dincoace, cari de dragul păcii uită de faptele trecute și par a fi gata să se pună pe un tărâm de luptă imposibil.

Nu de mult am reprodus un articol scris de un fruntaș Sârb, probabil d. Mihail Politu, și publicat în „Allgemeine Zeitung” din München. Intrinsul se constată că așa numita lege pentru egala îndreptățire a naționalităților a fost și a rămas de la început literă murtă, și că ea n'a mulțumit nici pe Maghiari, nici pe naționalitățile nemaghiare. Le mai reamintesc în acel articol faptul, că la 1868 deputații naționalităților au fost prezentat camera ungare un contra-proiect, der când vedea, că camera îl respinge, părăsind cu toții sala dietei în mod demonstrativ „în numele celor de ce milioane de Maghiari.”

Cronica anului de durerosă memorie pentru noi, 1868, ne spune, că comisiunea dietei aleasă în cauza naționalităților a prezentat două proiecte, unul al majorității și altul al minorității. Minoritatea o formau deputații români și sârbi. Dieta trimise amândouă proiectele la secțiune. Proiectul de lege al Românilor și al Sârbilor, neobținându majoritate în nici una din secțiuni, deputatul dr. Alexandru Mocsonyi l'a depus ca al său pe masa dietei cu rugarea ca să se pună la ordinea zilei totodată și împreună cu proiectul comisiunii centrale.

Deputații români, 27 la număr, votară în solidaritate pentru proiectul deputaților români și sârbi. În cursul dezbaterii, care a durat vr'o 5 ședințe se ridicară spre apărarea numelui proiectului vr'o 12 deputați români. Tote stăruințele lor însă rămaseră fără rezultat, deoarece proiectul de lege propus de Deák, care astăzi figurază pe hârtia ca lege a naționalităților, a fost primit de majoritatea maghiară din dietă, afară de vr'o doi înși din stânga extremă.

În 29 Noemvrie 1868, d. Alecsandru Mocsonyi descoperi dietei că de vreme ce în ziua premergătoare s'a primit proiectul lui Deák despre naționalități, care este diametral opus principiilor și convingerilor deputaților români și sârbi, el cu soții săi nu mai pot lua parte la dezbaterile pe paragrafi a acestui proiect; totodată declară în aceeași ședință și conducătorul Sârbilor, Svetozar Miletić, între strigările de nemulțămire ale Maghiarilor, că proiectul minorității nu este numai programa unor ultraști, cum s'a insinuat, ci el este programa întregii națiuni sârbe și române. După aceste declarații deputații, Români și Sârbi, eșiră din dietă. Merită a se mai observa aici, că răposatul Deák a fost cerut atunci ca declarațiile deputaților Mocsonyi și Miletić să nu se ia la protocol.

Ce s'a ales din programa Românilor și a Sârbilor aliați dela 1868?

Pe atunci încă un Mocsonyi pleda pentru recunoșterea legală a drepturilor cardinale ale națiunilor diferite din acest stat, cerea să se asigure existența și dezvoltarea individualității naționale și combătea proiectul actualei legi de naționalitate, pentru că ignoră națiunile din țară, scutesce numai pe jumătate drepturile naționale ale individului, restornă principiul de egală îndreptățire și pentru că în total nu corespunde scopului.

Cum se apără astăzi după 18 ani drepturile cardinale ale Românilor și Sârbilor?

Lăsăm să răspundă faptele prezentului. După aceste s'ar părea, că am fi ajuns așa departe, ca să cerem ertare dela puternicii noș-

tri dușmani, pentru că mai trăim așa cum trăim în acest stat, cauzându-le numai griji și neplăceri. Uitate par a fi toate programele naționale și totul pare a se mărgini la implorarea grației celor dela putere, ca să se țină cel puțin de legea, ce au votat la 1868 cu călcarea drepturilor cardinale ale naționalităților.

Tristă și umilitoare epocă! Alianța de odinioară între Sârbi și Români s'a făcut praf și cenușă, pe când partidele maghiare sunt trup și suflet, ași ca și la 1868, în lupta contra naționalităților.

Să ne mai mirăm apoi de îngâmfarea dușmanilor noștri?

Budapesta, 10/22 Martie 1886.

(Fine.)

V. Babeșiu continuă să zică: Dela anul 1872, d-lu ministru al instrucțiunii publice, pe temelul de drept unguresc, care sună: „R-á-rá, fogdrá,” a ocupat 98 de școle populare române din fostul confiniu militar bănatic, școle ce sub administrația militară prosperau; și acuma după 14 ani de îngrijire maghiară și le vedeți, cum stau părăsite! (Contrațicere din partea stângerilor extreme.) Dacă ar fi cu plăcere, aduceva și încă multe exemple; der ajunge să vă reamintesc, cum cu ocaziunea dezbaterilor asupra bugetului, d-lu ministru al instrucțiunii, cu voce înaltă, aprobat de mulțime, ne spuse, că — deu dănsul nu va da un crucer din banii țării pentru instrucțiunea în școlile noastre populare. —

A. Trefort, ministrul instrucțiunii publice: Legea sună așa.

V. Babeșiu: Der eu nu provocu acel incident în contra d-lui ministru, ci voescu numai a pune în vedere Camera și a țării, principiile și situațiunile ce domnesc la noi. Așa mai amintesc, cum on. d. conte Alb. Apponyi găsesce, că cele 4—5 milioane de florini ce pe fiecare an se cheltuesc din banii comuni ai țării pentru instrucțiunea maghiară, abia ajung, ba — nici n'ajung pentru cultura maghiară, și deci — de unde să se mai dea și pentru cultura celorlalte limbi și popore! Cum se potrivește astfel de cuget, astfel de pășire, cu pretinsa misiune culturală a statului maghiar, a națiunii maghiare?!

A mai zis d-lu Bartha M. că reuniunea de cultură din Clușiu prin împărțirea cu binecuvântările culturale maghiare a sârmanului popor român, voiesce totodată a scăpa p'acest „săracu popor” de amăgitorii său agitatorii săi naționali. Ore d-lu condeputat Bartha se nu scie aceea, că nu există popor în lume, care altcum s'ar fi făcut partaș de cultură, decât prin fii săi, cu mijlocirea limbei sale? Dacă n'o scie, învețe-o dela însuși poporul maghiar. Der tocmai aceste stricte reguli on. guvernul nu corespunde de fel. Eu însă merg mai departe și observu, că statul maghiar, resp. on. guvernul maghiar nu se îngrijesc cum se cade nici chiar de cultura poporului maghiar. Căci ce alta va să zică veridictul marelui patriot maghiar Lud. Kossuth, cumcă acel popor maghiar din Transilvania, care s'a românizat, „nu posedă conștiința rasei sale,” ce alta p'ote să zică, decât că lipsit este de cultură. Și reuniunea de cultură a d-lui Bartha vrea să-și risipească binecuvântările sale printre Români! Un lucru de totu nepreput. Eu aș crede, că statul maghiar, guvernul maghiar, corifeii maghiari, dacă serios se cugetă la cultură, s'o începă serios la al lor propriu popor, și atunci cultura multă mai sigur se va lăți și la alte popore, și sprijinită va fi de toți cu zel și plăcere; d'aceia aflu de lipsă, ca curat și expresu temei să se pună acele seriose tendințe culturale chiar în legea de față, la ș-lu de sub întrebare.

Existu, on. Camera, statură cu municipii multă mai centralizate ca la noi, luați d. e. România, unde funcționarii administrativi toți sunt numiți de guvern, totuși în consiliile lor generale prefectul, resp. secretarul aceluia, precum despre celelalte afaceri, totu asemenea despre școle și instrucțiune trebuie să facă raport detaliat, care se supune criticei comune și se înainteză

guvernului central, publicându-se regulat în „Monitorul oficial.”

De ce să nu existe asemenea dispozițiune formală și în a noastră lege municipală? Mai vartos că scim, cum în astfel de lipsă arbitriul celor din fruntea administrației esplică și aplică legea necompletă pururea după placul lor. Eu simțind necesitatea, am luat cuvântul pentru de a v'o recomanda atențiunii. Căci nu ajunge a intona cu interes mare numai din gură și prin gazete, ci decă-lu recunoșcem serios, trebuie să-lu codificăm expresu, curat în lege și să-lu traducem în fapte. Nu facu în această privință propunere sau emendamentu, pentru că m'am convinsu, cum că la cast, decă on. guvernul, resp. domnul prim-ministru consimte cu vederile opozițiunii, dănsul prin câteva cuvinte completează defectul în lege, er decă dănsul nu consimte, după cum de comunu se întâmplă, atunci propunerile din această parte înzadar se fac; er ceea ce noi naționali propunem întru interesul populațiilor nemaghiare sau chiar și al patriei comune, după esperință, nu află sprijinire nici din partea opozițiilor maghiare, astfel nici odată nu este bine primită în această onorabilă Casă. Eu mi-am făcut datorița, reflectându asupra celorlalte școli de guvern și această on. Casă. Nu-mi este interesul și dorița, ca această țară să sufere scădere, să scape în valoare prin greșele națiunii maghiare; de aceea ocazionalmente imi ridicu vocea reflectându, că cuvintelor, promisiunilor, să corespundă faptele.

Pentru a combate argumentele, vederile și datele deputatului național luat cuvântul unu după altul — domnul prim-ministru Tisza, apoi d-lu Madarász Josif din partida lui Kossuth, apoi d-lu Láng, mai guvernamental decât guvernul și mai Maghiar decât direcția descendentă ai lui Arpad, în fine d-lu Györfy Gy. în numele Ungurilor și Sécilor din Ardeal. Cuvintele acestora reproduse voru fi sigur mai în toate foile maghiare și maghiarone, și cetitorul român când le va ave înainte ochilor săi, convinge-se-va, că în asemenea casuri stăpânii noștri numai încă cu mistificări de date și argumente se mai pot ajuta, prin rabulismul tradiționalminte propriu acestui nemu de omeni.

D. Babeșiu s'a încercat a reflecta la unele mistificări din partea prim-ministrului Tisza și a lui Madarász; der celorlalți — multu ar fi fost a le zice, spre a le arăta falsitatea afirmărilor lor, o întreprindere ne permisă de regulamentu.

Kossuth și femeia româna.

Am vorbit în zilele trecute despre scrisorile lui Kossuth adresate lui Otto Herman, primitore la Români. Le reproducem după „Tel. Rom.” și atragem asupra lor cu deosebire atențiunea femeilor române, căci asupra lor își vearsă Kossuth totu focul. Femeile române sunt chemate a juca mare rol pentru românism și lor li se cuvine în mare parte onorea, că dușmanii nemului nostru nu ne pot răsi.

I.

Collegno alu Baraccone, 22 Martiu 1877.

Stimate Domnule, Prețitul meu amic.

Am cetit cu atențiune și am judecat atatu articolul D-tale despre valachisarea câmpiei ardelene, cât și prețita D-tale epistolă, care ai alăturat-o la ea. Am cetit și discuțiunea urmată.

Și sci D-ta ce presupunere s'a născut în mine în urma acelor triste descoperiri?

Că Transilvania e amenințată din punctu de vedere național de cel mai seriosu pericolu.

Și de ce anume? Pentru că abstracție făcându de Cluj și Secui, se pare că sentimentul de rasă e în decădintiță la populațiunea maghiară a Ardealului!

D-ta cu talentul acela fin de observare, careți caracterizează toate scraturile D-tale, cerceteți după cauzele, cari au produs această decădintiță.

De sigur nu eu voi fi omul, care să detragu nici cât un fir din păcatele, pe cari D-ta i le ascrii sistemului de guvernare. Ba din contră mă iau ametei și mă revoltu în internul meu, când imi trag bine sama și în toate direcțiunile asupra acestui sistem.

Nu e forță, nu e intrigă rafinată, nu sunt împrejurări în lumea totă, cari ar putea desbrăca miile și miile poporului de individualitatea lor națională, decât odată poporul are — se nu dicu o conștiință mai înaltă, der chiar și numai un instinctu dobitocescu al sentimentului seu de rassă.

Vorbesc de massele (miile) poporului. Numai în comitatul Huniădorei, se dice că numărul celor valachisași este de 15,000. Căci unde numărul e neînsemnat, așa că »incrușarea« cu populațiile de limbre streine e inevitabilă, stă lucrul cu totul altfel: der de când cu aședarea toului pornit de migrațiunea poporelor și din momentul, când diferitele formațiuni naționale apărute pe ruinele risipite ale imperiului roman de apus — au trecut peste procesul născerei, — după cât știu eu, nu există exemplu, ca miile de mii (massele) ale poporului, fie sub presiunea impregiurării, seu din cauză de neglijare seu de apăsare, — să-și fi desbrăcată undeva individualitatea lor națională.

Aș putea cita multe date spre justificarea afirmării mele de mai sus, der cred că va ajunge să facă o simplă provocare numai la satele maghiare din Moldova și Bucovina. Aceștia trăiesc din punctu de vedere național sub un sistem și mai dușmănos, și încă nu numai de scurtul restimp al unei generații încoace, sunt cu mult mai espuși și potopiți de juru impregiur de valachime și isoțai de contactul cu lumea maghiară; se înțelege că și știu românește, pôte tot, der de aceea nu s'au valachisat, limba maternă nu și-au uitat'o, nu s'au desbrăcat de naționalitatea lor, au rămas Maghiari, deorece au avut instinctul de rassă, — această le-a susținut naționalitatea lor în butul tuturor referințelor inimice, pentru că le-a susținut limba în viața familiară, în jurul vetrei părintești, care este zidul, altarul naționalității.

Aceșta au fost cuvintele, cari m'au făcut, ca răspunzându d-lor Szathmáry și György să dicu, că valachisarea maghiarimii ardeleni este un fenomen, care ne incurcă cu desevărire noțiunile, pe cari le avem despre psihologia vieții poporelor și despre caracterul național al rasei noastre.

D-ta te-ai mirat de asta și mi-ai dîșu: nu poporul pörtă vina; el (poporul) este jertfa acelei legi neîndurate a naturei, în puterea căreia, cel mai frumos porumb nobil degeneră în »Columba livia,« decât se neglijă.

Deorece d-ta te provocă la Darwin, observă, că acelor naturaliști, cari susțin, că »our domestic varieties, when nun wild reverts in character tho their original Stock,« — Darwin le răspunde: »there would begreat difficulty in proving this.« Eu nu afirmă acesta. Cu atât mai puțin pledez pentru răspunsul, care l'a dat un curțisan al lui Carol II, când acesta pusese întrebarea următoare celor din jurul său: ce este cauza, că peștele mort e mai greu ca cel viu? Unii și-o esplicau într'un fel, alții într'altul, până când un curțisan îi dete în sfârșit următorul răspuns: May it please Your Majesty. I doubt the fact. Er Carolu a răspuns: »So do I my goot man.« Eu nu susțină acesta, căci chiar și eu am observat, atât la animale, cât și la plante decăderea, numai că am observat'o arătându-se, cu tôte că erau sub o îngrijire bună și o cultură rațională. În grădina mea de sigur că nu în urma neglijării a degenerat un »Pinus clambasiliana« prefăcându-se într'un simplu »Pinus abies« și o »Lonicera quercifolia« într'o »L. flexuosa« și ce-i mai mult, nu generațiunile, ci chiar planta-tulpină. Care va să dică, eu nu trag la indoială legea columbei livie, der țin numai, că ea nu se pôte aplica la cazul d'n cestiune, căci decât porumbul nobil neglesu degeneră în Columba livia, prin asta el urmăzează numai principiul lui Darwin, care dice: »reversion to ancestral characters.« Ei, asta aș putea-o înțelege pe deplin, decât maghiarimea din Hunedora și pe câmpia ar fi recăzut în urma stărei sale neglese la caracteristicile acele străvechi ale tipului mongolic, pe cari le aveau strămoșii noștri când alergând pe pustiile Asiei de mijloc, își frigeau carnea sub șeua calului: — der că nu o grupă mică izolată a maghiarimei, ci miile Maghiarilor s'ar fi prefăcut în Români, asta nu mi-o potu esplica prin nici un fel de neglijare, pentru că aceștia (Români) într'adeveru nu

sunt »ancestral caracterul« de Columba livia a porumbului nobil maghiar.

Totu ce ai espus d-ta a putut contribui la înăsprirea rului, der nu e isvorul lui. Isvorul e de a se căuta în împrejurarea, că maghiarimea acolo nu posedă conștiința de rassă.

Aceșta este un punctu de privire forte întristător, de orece-i imprumut rului un caracteru aprupe incurabil; der decât de vindecare mai pôte fi vorba, (în totu casul este timpul supremu ca se ne apucăm de lucru) primul pasu trebuie să fiă diagnosa corectă, căci decât diagnosa se va greși, greșită va fi și sanarea.

Fără nici o cruțare acusă și eu sistemul: cu ferul înroșit mi-ar plăcea să le punu stigma peatului pe frunte, fie-căruia care are parte fie »commitendo«, fie »ommitendo« de blăstemul acestui sistem, — dară nici crima proprie a poporului n'o vreau s'o înfrumusețu, căci sunt omul principiului »ajutăți și te va ajuta D-șeu« și dicu: că amu avea cu mult mai mari prospecte de succesu, decât cei din apropiere de tața locului ar lucra într'acolo, ca să roșescă fața acelu popor de rușinea propriei sale crime, și să se reivescă barem o schinteie slabă a conștiinței sale naționale în spusa sufletului său, decât decât ne punem să lu giugulim, pe el, care s'a desbrăcat de întreaga sa conștiință de rassă, care s'a desbrăcat de întreaga sa conștiință de rassă, care pe un bietu nevinovat și vrednic de compătimiri care fără nici o vină a căzut jertfa numai sistemului, păcătoșu, care are deci dreptul să aștepte cu mâinile în sinu, ca să i sbore porumbul friptu în gură.

D-ta stimat amice citești un casu teribil. Amintesc de o comună, în care maghiarimea la 1848 numără 130 fumuri, de atunci au trecut ani 29, așa dar în decursul abia a unei generații, se se fi redus Maghiarii la 10 fumuri.

Te rog, pentru D-șeu D-lu meu, să-mi spuni, mai există undeva în lume un sistem atât de afurisit, care într'un timp atât de scurt să pôtă face o astfel de grozavă metamorfoză, decât există numai un atomu din schinteia viii a conștiinței de rassă în popor?

E imposibil. Căci decât »școla« ar fi o preservativă în sine în potriva epidemiei de desnaționalizare, (ceea ce eu nu cred — despre asta mai jos) vă întreb, 130 de fumuri nu-să destule, ca să aibă o școlă maghiară, un preot maghiar, seu un dascal maghiar? fie cât de săracu, cum e preotul valach, dascalul valach, — numai să fie Maghiar.

Nu mai că nu în cursul acesta de idei este de a se căuta cheia acestei teribile metamorfoze. Lipsa școlei, preotul, care folosește biserica de magazin, (probabil pentru că n'a avut cui să predice,) dascalul cu 7 slujbe (care n'are cui să prelegă, deorece nimeni nu vrese învețe), — o astfel de schimbare horibilă nu se pôte produce în decursul unei singure generații. O să v'o spun eu pe nevedute, că ce o a produs. Aceea, că moștenitorii a 120 de fumuri din cele 130, s'au casătorit cu fete valache. (??!) și femeia valachă, e forte naturală că viața casnică în 120 de case a prefăcut'o în viață valachă; românește și-a adormit copilul cu cuvinte române și-a comentat sărutările sale de mamă și cu cuvinte române i-a scos din gura copilului primele gângăiri ale lui — și din copilul mamei valache se înțelege că s'a făcut Valach. *Vatra părintească și nu școla este biserica naționalității, și femeia, mama, ea e preotul, sub mâna căruia focul vestalinu al naționalității nu se pôte stinge.* Cu puterea ei nu se pôte lupta școla, și unde (la popore ce-să în decădere) limba din școlă vine în conflict cu limba din casă, fără indoială că școla va trebui să sucumbe. Să fi luat cei 130 de descendenți ai familiilor maghiare 130 de fete maghiare de soții, și cu totu blăstemul sistemului afurisit și cu tôte neglijarea și acum nefericita comună ar posedă totu ca mai înainte 130 de familii maghiare. Facă numai o încercare fostul proprietar de pământ al acelei comune, puie ca prezentu de nuntă 5 vaci cu lapte pentru 5 feciori valachisași din sat, cari voru lua 5 fete maghiare de soții, și se va convinge, că din cele 10 fumuri rămase în curându se voru face 15; și va avea dascalul cu 7 slujbe pe cine să instruce; seu voru pôte fi obiectul unei grădini de copii maghiare, unde apoi sub conducerea maghiară și judecându-se das-

călul cu copii celor 12 fumuri, aud și învață și călăși ungurești, ceea ce se înțelege că mai târziu vor uita, decât referințele lor sociale și familiare nu le vor susține aducerea aminte (intocmai după cum am uitat și eu cu desevărire limba slovacă, care în vreme când frecventam școlile din Eperjes s'a fost lipit de mine.)

Der fiă cum ar fi, rului există, și întrebarea este, că ce felu de procedură ne-ar oferi șanse mai mari pentru reușită? (Va urmă.)

SCIRILE ȚILEI.

Ungurii au pus ochi răi pe școlile române. Inspectorul școlar al Caraș-Severinului a raportat comisiunii administrative comitatense din Lugos, »că în preparandia română d'acolo instrucțiunea în limba maghiară e nesatisfăcătoare și că la forte multe școlile populare învățatorii nu știu limba maghiară.« Comisiunea administrativă a luat, se dice, măsurile necesare, ca să se respecte dispozițiunile legii. — Nu cumva vreu »patriotici« ca Românii să nu mai învețe decât numai ungurește? Asta-i pre mult!

—x—

Kulturgyletistii au hotărît, ca în tôte birturile și prăvăliile mai mari din Transilvania să pună câte o pușculiță, pentru ca »mărinimoșii prieteni ai culturei maghiare, în locu ca să-și arunce banii în vântu, mai bine să contribuescă pentru prosperarea celei din'ăiu reuniuni a veacului prezentu; acestu soi de colectă este cel mai practic, dicu ei și rogă pe propagatorii culturei maghiare din Ungaria, ca să facă și ei asemenea colecte.« — Au Kulturgyletistii la gât numărul pe tinichea, că poliția le permite a cerși? Decă n'au, cum sunt suferiți să incomodeze publicul?

—x—

S'au mai înscris la »Kulturgylet« ca membri următorii rătăciți din Gherla, pe cari îi publicăm cu numele lor »patriotice«: Roska Márton, Lapusán Gábor, Bercsán Illés. — Cu trei uscături mai puțin.

—x—

Prefectura poliției din Peșta a observat, că dela o vreme încoace, în piața din Pesta circulă bilete de valoare (bancnote) false, și de aceea a și ordonat prin detectivii săi o cercetare conștientoasă. Mai alaltăeri apoi s'au prinsu mai mulți strengari într'unu localu îndepărtat, cari tocmai în momentul când intrau poliștii secreții erau ocupați cu fabricarea bancnotelor. După mărturisirea lor au fabricat până acum aproape 15,000 fl.

—x—

În Șoproș s'au prinsu trei spioni bulgari? cari erau îmbrăcați în haine maghiare. La ei s'au vedut mai multe planuri de teren de prin acele părți; în momentul însă când poliștii erau să-i ducă în închisore, au luat'o la sănătoșă.

—x—

»Rele vremuri am ajunsu«, strigă »Kolosvári Közlöny;« falimentele comercianților și industriașilor sunt la ordinea țilei. În Murăș-Oșorheiu în decursu de o săptămână 4 firme mari au dat faliment. În Pesta firma Stern și Succesorii a dat falimentu cu unu pasiv de 700,000 fl. În Timișora, Arad, Clușiu ș. a. deasemenea falimentele sunt la ordinea țilei.

—x—

»Societatea pentru cultura și literatura română în Bucovina« ține conferințe literare în Cernăuți. Joi în 13 (25) Martie d-lu Dimitrie Socoleanu a vorbit despre: *Elementul național în educațiune.*

—x—

FOILETONU.

De ale țilei.

Opincile românești. — Tricolorul național. — Deputații naționali. — Povești. — Adevăruri.

Înainte cu o sută de ani erau să și pordă Românii opincile; și e faptă, nu glumă: că din partea guvernului din Transilvania se dederă porunci, ca Românii ori să umble desculți, ori să pörte cisme (ciobote); și nu mai puțin ca 6 ani se ocupară domni dela putere de biata opincă*). Pe atunci nu se scia că după o sută de ani opincile aruncate aveau să fiă unu articolu însemnat de industrie, căci se scie, că ađi se destilează din opincăcelu, mai bun rom și în vreme ce fabricanții înșelă lumea cu eticheta »Jamaica«, în faptu proveniența acestei beuturi, ce are trecere pe la mesele cele mai strălucite, este a se atribui, cine scie căru cioban, nu tocmai din lună, ci de la vr'o stână din creștetul Carpaților.

Ei d'apoi vorba ceea: este mult până departe și o sută de ani nu ține cât doi în cremene, ci este după

cum diceau bătrânii noștri, unu »vécú«, și într'unu vécu se învörteșe róta lunei astfel, că ce a fost jos, acum este sus; pentru noi Românii tocmai așa s'a învörtit, căci înainte c'unu vécu a fost scuturat Românul de josu dela opincă; astăzi este înhățat de susu de lângă chică, și fiindcă la chică nu pörtă Românii opinci, ci carde și pantlici precum și alte podobe frumose în colorile așa numite naționale românești, s'au învörșinat domni dela putere rău asupra lor și au dat poruncă grozavă pentru ca să le tăie Românilor gustul de astfel de podobe, cari, ce e dreptu, bat mult mai bine la ochi decât colorile mai sarbede ale altor nenumi; și acum s'a pornit o gónă contra podobelor tricolore întocmai cum a fost contra opincilor.

Însă, decât e adevăratu, că din trecut poți înveța multe și poți prevedea în viitoru, apoi ne putem mângăia cu speranța că tricolorul va ajunge la mare cinste, cum a ajuns și opinca la cinstea, ca suculu ei să figureze ca unu ce de gustu și să amețescă creierii cei mai aprinși contra opincei. Astfelu de creeri umblă acum cu gândul de a scote o poruncă și în contra curcubeului, ca să și schimbe fețele și să nu se mai arate cu colorile românești.

*

Cele mai însemnate și serioșe evenimente pentru

un stat ar trebui să fiă totdeauna cele ce se petrec în cea dintăiu casă a statului, în parlamentu. În dieta țării ungurești se petrecu câte de tôte, se vorbescu multe și verți și uscate, ba se vorbescu câte odată lucruri de țit stă mintea în locu. O surprisă după cea altă ne pricinuescu fericitorii de țeră. Chiar și deputatul Babeș, merse în zelul său de curtenire, până a declara că copii d-sale — adevă mai bine dîșu fii d-sale, fiindcă ađi toți au mustăți — cunoscu mai bine limba maghiară decât cea română. Pôte fi, der par'că totuși nu 'fi venea să crești de nu vedeai azele cuvinte tipărite negru pe alb.

Cu tôte aceste vorbele acele au fost o apucătură, pentru că, pe când deputații unguri ascultau cu gurile căscate pe vorbitoru, acesta le băgă »pumnu'n gură« cu figura lui Horia. Nu toți au darul, de a sări din estremu în estremu ca d. V. Babeș de aceea deputatul Truța apucă o cale mijlocie și le spuse celor ce-l ascultau — căci e cunoscutu că în nici unu parlament din lume nu sunt deputații atât de neatent ca în dieta Ungariei — le spuse, că și proiectul cel nou municipal e pentru Românii ca pascile țiganilor. D-lu Tisza, în locu să reflecteze la cele dîșe, o luă pe struna cu care scie, că face efectu, și slăbi cuvântarea atât de »patriotică« a deputatului Truța, ba deputatul Szilagy i o spuse verde: că, decât Românii voescu să fiă egali cu

*) Dr. N. Popu. Schiță din istoria Brașovului, pagina 31.

Se scrie din Balázshaza, că un bogat țeran român venise acasă, cam ploaie de la crismă. Femeia sa, care era în stare binecuvântată, cunoscându obiceiul bărbatului ei, când vine acasă beat, s'a ascuns într-o cotență de găini. Bărbatul vădându că nevasta lui nu e în odaiă, a eșit cu un băț înjurându pe nevastă-sa. Sărmana femeie fu frică și cuprinsă de durerea născerei și când bărbatul voia să intre în cotență, ea născu doi Românași sănătoși între găini.

—x—

Curtea cu jurați din Ploiești a achitat pe redactorul ziarului „Bukarester Tageblatt,” d-lu Ed. Bömes, căruia i se intentase procesul de un d. Biró.

—x—

În contra vestitului doctor Paster, care vindecă turbarea, s'a intentat un proces la tribunalul din Paris, pentru că el nu este în drept să vindecă, fiindcă n'are nici o diplomă de doctor. Auținând consiliul medical de la Universitatea din Paris despre acest proces, s'a hotărât să dea lui Paster diplomă de doctor.

Academia Română.

Raportul secretarului general

asupra lucrărilor Academiei Române în decursul anului 1885—1886.

Domnilor Colegi, Înainte de a vă expune relația obișnuită asupra lucrărilor îndeplinite de Academie în decursul anului încetat, am durerea a vă comunica încetarea din viață a unuia din colegii noștri și a unora din membrii onorari și corespondenți.

Membrul Academiei Dr. Anastasie Fătu a încetat din viață la 3 (15) ale lunii curgătoare. Scirea despre acesta ne-a sosit tocmai în ziua înmormântării, așa încât a fost peste puțină ca Academia să fiă directă reprezentată la ceremonia funebă. Meritele pe care le-a câștigat doctorul Fătu prin îndelungata sa activitate sunt cunoscute tuturor Românilor. El a făcut sacrificii însemnate pentru cultivarea științelor naturale, pentru ajutorarea studiilor tinerimii române, și a scris mai multe opere științifice și medicale. Academia îi păstrează cu deosebire o adâncă recunoștință pentru donațiunea unui fond destinat în special științelor naturale și care poartă numele său.

La 29 Aprilie (11 Maiu) 1885 a încetat din viață Visarionu Romanu, membru corespondent pentru Secțiunea literară. Răposatul a desvoltat o însemnată activitate pentru răspândirea culturii în poporul român.

La 9 (20) Iulie 1885 a încetat din viață membrul corespondent pentru secțiunea științifică, Dr. M. G. Obdenaru, a căruia zel neobosit pentru știință și pentru prosperitatea Academiei ne este tuturor cunoscut. El a îmbogățit colecțiunile noastre cu cărți și documente istorice, ne-a pus în relațiune cu arhivele Vaticanului, și a făcut însemnate lucrări statistice și filologice, cunoscute și apreciate și aiurea de lumea învățată. Obdenaru a dovedit prin fapt înțelegerea și interesul cel mare pe care-l nutria pentru marea instituțiune națională ce reprezentăm, făcându-ne donațiune totă averea sa.

La 10 (22) Ianuarie 1886 s'a primit altă scire tristă despre pierderea Doctorului Gheorghe Cucu-reanu de la Iași, fost ministru al instrucțiunii publice în Moldova și membru corespondent pentru secțiunea științifică. Meritele acestui bărbat pentru organizarea spitalelor și a serviciului sanitar în Moldova, precum

și stăruințele lui în ale instrucțiunii publice sunt titluri, care îi asigură amintirea unui bărbat luminat, activ și patriot.

Anul trecut ne-a răpiti asemenea doi dintre cei mai ilustri și mai stimați membri onorari din străinătate.

Emille Egger, renumitul elenist și profesor al Sorbonei, a încetat din viață la 30 Augustu st. n. 1885. Pierderea ilustrului erudit a atins în special pe mai mulți din colegii noștri, care s'au adăpat la lecțiunile lui pline de erudițiune și de nemărginită iubire pentru studiul literaturii elene.

G. Vegezzi-Ruscalla a încetat din viață la 2 Decembrie 1885 st. n. În decursul anilor grei, în care România se lupta pentru recăștigarea independenței lor, acest bărbat a fost unul dintre cei mai activi amici ai națiunii noastre și a susținut cauza românească fără încetare prin scrierile sale.

Pierderea durerosă suferită de națiunea întreagă prin încetarea din viață a lui C. A. Rosetti a lovit și Academia noastră. Rosetti fusese numit membru al Societății Academice chiar la fundarea ei, prin decretul de la 2 Iunie 1867. Dintr'un exces de modestie el n'a voit niciodată să ia parte la lucrările Societății, nici după reorganizarea ei la 1879, când a fost din nou invitat să se ia în noi locul ce i s'a acordat prin numirea de la 1867. Totuși de drept, decât nu de fapt, el a fost membru al acestei instituții, prin munca lui neobosită și constantă pe tărâmul întregii culturi naționale.

Delegațiunea și-a făcut datoria de a arăta durerea noastră a tuturor familiilor acestor colegi încetați din viață.

I. Ședințele de peste an. — În decursul anului ședințele de peste săptămână, publice și private, au fost ocupate cu diferite comunicări și discuțiuni științifice și administrative. Voiu aminti dintr'acestea numai pe cele mai însemnate.

În ședința de la 12 Aprilie 1885 d-lu V. A. Urechia a arătat îndoiele, ce are asupra adevăratului autor al cărții „Osservazioni storiche, naturali e politiche intorno la Valachia e Moldavia, Napoli 1788”, cunoscută sub numele lui Raicevic. Aceste îndoeli au fost provocate prin faptul că această carte s'a tipărit în o nouă edițiune italiană sub numele lui Sestini, cunoscut prin alte publicații privitoare la țările române.

În ședința de la 30 Augustu s'a comunicat catalogul bibliotecii foste a lui Gheorghe Lazaru. Protosințelul Dr. Ilarionu Pușcariu din Sibiu a adunat această colecțiune de cărți de la rudele vestitului dascăl din Avrigu și a trimis Academiei un catalog, din care se vede că valoarea lor intrinsecă nu e însemnată.

În ședința publică de la 4 Octombrie d-lu V. A. Urechia a citit unele capitule din „Schizele de istoria literaturii române”, care de atunci s'au și publicat în volum, precum și unele părți din noua sa dramă „Marțialu”.

D-lu membru corespondent Gr. G. Tocilescu a prezentat Academiei, în mai multe ședințe, interesante relațiuni despre inscripțiunile romane descoperite în țară în anul trecut. De o deosebită însemnată este o inscripțiune de la Reșca, despre care d-nia sa a relatat Academiei în ședința de la 6 Decembrie și din care rezultă că pe tărâmul satului Reșca de astăzi se ridica în timpurile romane *Colonia Romula* și că la anul 248 s'a construit un *vallum* împrejurul ădului orașului, ca să se protegă pe locuitorii coloniei.

Academia a luat și în acest an, ca și în cei

precedenți, partea sa la marea serbătoare națională de la 10 Maiu.

În ședința de la 3 Maiu, care precedea această mare, am avut ședința publică, în care D-lu Gr. G. Tocilescu a făcut o comunicațiune asupra unei noi și prețioase diplome militare de la împăratul Traianu descoperită în Dobrogea și care este unică în Museul nostru de anticități.

Comunicațiunea D-lui Tocilescu a fost precedată de citirea unor notițe ale subscrierului despre un bilet autograf al lui Mihaiu Vitezulu și despre monede de la Alexandru cel Bun, pe care am avut fericirea a le dăruia colecțiunilor Academiei, precum și despre un steg al lui Șerbanu Vodă Cantacuzino care se păstrează în muzeul de la Dresda și de pe care am depus o fotografie.

În ședința de la 7 Februarie a. c. D-lu membru corespondent Gr. G. Tocilescu a întreținut Academia și publicul asupra elaboratului D-lui colegu G. Barițu despre orașul roman (Apulum).

Din ședințele de săptămână s'au recomandat Secțiunilor lucrările de competența lor. În special Secțiunii istorice s'au recomandat două lucruri trimise de D-lu G. Barițu, două raporte ale D-lui Gr. G. Tocilescu, adresate Ministerului Instrucțiunii publice, despre mai multe mănăstiri din țară.

Secțiunile ne vor relata despre decisiunile luate de d-nsele.

Despre toate amăruntile ocupațiilor noastre în ședințele săptămânale veți pute lua cunoștințe din Anale. Suma prevădută în bugetul anual pentru diurnele ședințelor de săptămână nefiind de ajuns în acest an, faptul s'a comunicat Academiei în ședința de la 31 Ianuarie a. c., în care s'a decis în unanimitate a nu se depăși suma bugetară, renunțându la diurne membri care au venit la ședințele ulterioare.

(Va urma.)

SCRIRI TELEGRAFICE.

(Serv. part. alu „Gaz. Trans. c.)

VIENA, 26 Martie. — (Scirea ăiarelor.) Italia a propus ca prințul Bulgariei să fie numit guvernor al Rumeliei orientale pe timp nemărginit. Rusia combate această propozițiune.

ATENA, 26 Martie. — (Scirea Agenției Havas.) Cabinetul grecesc are de cuget a concheta toate rezervele. Această măsură se ăice a fi motivată prin încurcăturile cauzate de cestiunea turco-bulgară.

LONDRA, 26 Martie. — Când regina Victoria pornise cu princesa Beatrice la plimbare, cu trăsura, un individ se repeși asupra trăsurei și aruncă într'nsa o scrisore. Individul, un soldat congediat fu arestat, el pare a fi nebun.

Liège, 26 Martie. — Greva lucrătorilor e în creștere. Mercuri noptea s'au ciocnit militarii cu cei ce făceau greva. Doi din acești din urmă au fost vulnerați. Anarhiștii predică pe față jaful. La Serving St. Nicolas au fost dirijate trupe. Pentru Duminecă s'au anunțat meetinguri de lucrători în Gand, Bruxela, La-tonviere, Louvain, Ardenne.

LONDRA, 26 Martie. — Gladstone e bolnav, n'a putut să ia parte la ședința camerei comunelor, ia dat însă de scire, că va depune pe masa ei proiectele privitoare la Irlanda în 8 Aprilie.

Editor: Iacobu Mureșianu.

Redactor responsabil: Dr. Aurel Mureșianu.

Maghiarii se-și pună pofta'n cuiu. Va să ăică e tocmai așa, cum ăise odată ărecine: că Maghiarii, când ne invită, se ne folosim de drepturile constituționale, tocmai așa se poarta cu noi, cum ar face acela, care te invită la ospet, și pe când ceilalți ospet sedd pe scaune bune, noi, pe tine te pune să sedd pe un bețu.

*

Fiindcă am ajuns la sacul cu poveștile amintim două povești, care s'au spus în dieta ungară. Ce fel de povest în dietă? va esclama unul său altul. Ba bine că nu, decât n'ar mai spune și câte o poveste, cu ce ar lungi deputații sesiunea, ca să capete mai multe diurne?

Un opozițional povest: că ăre unde în Orientu un eunuch atăta influență avea asupra șahului, încât, pentru ca să batjocurească țera îl înduplecă pe acesta, să dea ordinu, ca locuitorii se-și facă colibele cu mult mai jos, decât e statura lor. Urmarea fu că după 10 ani nu se mai vedeau în aceea țară, decât ămeni gârbovi. Cu asta a caracterizat respectivul deputat servilismul guvernamentalilor.

Și pentru ca să fiă dreptate, audiatur et altera pars. ăi și povestea unui guvernamentalu. Ci-că odată că-lăorea un Englesu într'unu cepeu cu o damă și tre-

cându prin Elveția dama îl făcu atentu la pozițiile admirabile ale acestei țări. Englesul puse capul la ferestră și adormi — lucru, ce la Englesi forțe ușor se întâmplă. După două ăre, pe când trenul se afla pe teritoriul Franciei și percurgea nisce locuri mocirlose, se deșteptă Englesul și aducându-și aminte de vorba damei esclama: ah, ce poziții încântătoare!... Cu povestea acesta caracterisă vorbitorul pe cei din opoziția, care una sciu, una ținu.

Cel ce a spus această poveste, n'a fost altul, nici mai mic, nici mai mare, decât contele E. Andrassy, fratele fostului ministru, care se vede, că după ce s'a apucat odată de povest, se ține tot de ele, căci numai așa ne putem esplica afirmarea sa mai nouă, că în Ungaria sunt 9 milioane de suflete de origine maghiară. Noi scim și chiaru biroulu statisticu din Pesta scia, că înainte de povestile contelui din cestiune numărul celor ce au norocirea de a se lauda cu părinți maghiari era ceva peste 5 milioane; pte că în timpulu discursului său s'au sporit cu 2—3 milioane!

*

Și ca să mai eșim din povești amintim și unele adevăruri rostite de dep. S..., și adevă că industria și meseriile sunt mai mult în mâinile acelora, care nu pre mănă paprică. După cum se vedu și la espoziția

trecută, mai toate firmele de ăre-care valore erau străine.

Consecvența va fi, că, decât va merge tot așa, o să rămână Maghiarii cu pipa și cu focosul; și atunci înzadaru vor fi toate Kulturegyletele, căci decât n'ai bani, n'ai putere. A propos de espoziția! Un Englesu, care n'are altă trebă, ci tocmai acum publică raportul său despre cele ce le-a vedut la espoziția, vrea să scia, că multe lucruri espuse nu au fost din Ungaria, ci ele au călătorit de dincolo de Laita, și pte și de dincolo de Oceanu Ei, atunci cum stăm? Le place prea multu Maghiarilor a se împodobi cu pene străine.

Nu pot Maghiarii să ridice industria lor pe o treptă cu industria străină, pentru că ei încep pre multe deodată. Ei nu vor să facă numai industria, ci vor să facă și Maghiarii. Dovadă despre acesta sunt cuvintele deputatului Busbach, care a ăis: că misiunea orașelor este de a desvolta industria, a propaga meseriile și a lăți maghiarismul. Pofim vorbă: industria, meseria și maghiarismul! Va să ăică: la noi e totu una, ori faci cisme, ori Maghiarii!

D'aldeastea se petrecu în parlamentu unguresc și est în pericolu de a fi ucis cu petri decât vei cutza să ăică că asta nu e politică.

